

Dálkkádatrievdama ja dán váikkuhusat sámi kultuvrii ja sámiid ruovttuguovlui

Sámi ja dálkkádatrievdama oahpahusa lassimateriála, mii duvdá
oahpahusa OASSI 4

SÁMI DÁLKKÁDATRÁÐÐI • SÄÄMI ŠONŇÂDÂHRÄÄÐI • SÄÄ'M ÄIMMÕS-SUÅVTÕS
SAAMELAINEN ILMASTONEUVOSTO • SAMISKA KLIMARÅDET • SAAMI CLIMATE COUNCIL

- Materiála lea buvttadan sámi dálkkádatráđđi SAAMI-INDI-prošeakta oahpahussii, skuvlemii ja oppalaš didolašvuoda lasiheami várás ovdamearkka dihte sámi oahpahusa, dálkkádatoahpahusa ja luonddubajásgeassima oassin.
- Materiála gávppálaš atnu lea gildojuvvon.
- Materiála lea almmustuhttojuvvon CC BY 4.0 -liseanssain.
- Dárkkít diedut oahpahusa duvdi materiála ulbmilis ja sisdoalus gávdnojit [mielčuovvu dokumeanttas](#). Mii sávvat, ahte oahpástuvvabehtet dasa ovdal materiála anu.

- Materiála čujuhusráva: Sámi dálkkádatráđđi 2026. Dálkkádatrievdama ja dán váikkuhusat sámi kultuvrii ja sámiid ruovttuguvlui. Materiála, mii duvdá oahpahusa. OASSI 4. Ramádat 6/2026. Sámi dálkkádatráđi almmustuhttimat.
- Oahpahusa duvdi materiála lea válmmastallan mánggadiedalaš bargojoavku, masa leat gullan:
- **Hilppa Gregow** (Dálkediehtaga lágádus), **Tuula Honkonen** (Nuorta-Suoma universiteahtta), **Jouni Jaakkola** (Oulu universitehta ja Dálkediehtaga lágádus), **Suvi Juntunen** (Oulu universitehta), **Gáijot Biera** ja **Vilgon Inggá Ándde Ovllá** (Sámi dálkkádatráđđi), **Terhi Laurila** (Dálkediehtaga lágádus), **Guhtur Biera Jovnna Mauri** ja **Iisku Juhána Inggá Biret Anne Petra Biret** (Sámi dálkkádatráđđi), **Päivi Meriläinen** (Dearvvašvuoda ja buresbirgema lágádus), **Iisku Juhána Juvvá** ja **Heaikka Ovllá Inggá Lemet** (Sámi dálkkádatráđđi), **Vilja Rentto** (Nuorta-Suoma universiteahtta), **Marja Helena Sivonen** (Suoma birasguovddáš), **Ulla Vesteri** (Sámi dálkkádatráđi čállingoddi) ja **Henni Yläne** (Nuorta-Suoma universiteahtta).

Dálkkádatrievdama váikkuhusat sámi kultuvrii

Láidehus

- Dálkkádatrievdama váikkuhusat árbevirolaš ealáhusaiguin bargama eavttuide leat giedahallon ovddit osiin: váikkuhusat sápmelaččaid eallinbirrasii, dálkediliide, elliide ja boazoguohtuneatnamiidda.
- Dálkkádatrievdan váikkuha árbevirolaš ealáhusaide maid dálkkádatrievdamii vuogáiduvvama, dan goahcama ja eará guovllu ealáhusain dáhpháhuvan nuppástusaid dihte, dego ovdamearkka dihte turismaindustriija dehe vuovdedoalu mielddis buktin váikkuhusaid bakte.

Earáhuvvan dálkediliid váikkuhus meahcis johtimii

Dálkkádatrievdan lasiha dálkki ravdaalbmonemiid, dego ráššoarvviid ja jaŋádatáigodagaid.

- Bievlaáigge ráššoarvviid ja jaŋádatáigodagaid lonohallan, biegea ja mohtorfievrruiguin vuodjin meahcis lasihit erošuvnna dehege meahci guorbama.
- Meahcceluottat sáhttet čáhcut ja earáhuvvat stánžžasin, jeaggut dehe roahppánit, ja dalle daid lahkosiidda šaddet ođđa gierdovuojáhagat.
- Roahppánan ja mohtiluvvan báikkit leat várálaččat meahccefievrruiguin vuddjiide

Boazodoallu

Dálkkádatrievdan váikkuha boazodollui mángga ládje:

- Boazodoalu golut lassánit ja seammas boadut leat ovdalačča rievdilát. Váttis boazojagiid ii vealtakeahtta leat go dušše unnán bohccot, maid sáhtta vuovdit njuovvanboazun.
- Ruhta gollá eanet boaldámuššii, bohccuid vejolaš lassibiebmamii ja mášiinnaid, nappo mohtorgielkkáid ja njeallje-/guđajuvllagiid háhkamii.
- Boazodoaluin bargan lea sorjavaš fossiila boaldámušain, maid atnu gohccojuvvo ee. vearuhusain.
- Bohccuid guđohandárbu lea lassánan
- Guđoheapmi váttásnuvvá, go muohta- ja šattolašvuohtadilit earáhuvvet. Ovdamearkka dihte suhkkes vuovddis lihcadeapmi lea váttis, ja rievdilis jieknadilit váttásnuhttet guđoheami.
- Sihkarmeahhttunvuohta ealáhusa boahtteáiggis.

”Boazodoallu lea váralaš ámmát. Leat geavvan bárttit, ja vel dakkárat, mas leat jápmán. Go muohtta, borgá ja bieggá, de dat dahká guovlagiid, ja dat sáhttet boahit guovlluide, gosa dat eai leat ovdal bohtán. Dáid guovlagiid vuolde sáhtta leat ružžu, gahčahat, fielti dehe eará váralaš báiki ja gielká sáhtta gopmánit. Dat lea dálkkádatrievdama váikkuhus. Lea duohta, ahte jienat eai gierdda dego ovdal. Dás leat olu ovdamearkkat, bohccot leat heavvanan jienaide, eaige jienat gierdda bohccuiguin johtima... Oažžu smiehttat, gierdágo jiekŋa. Jávrriin leat olu moarahagat ja daid mearri lea lassánan. Váttis johtit jávrri nalde gielkkáin, go leat stuora moarahagat iige leat dorvvolaš. Dasa lassin (boazodoallit) leat heavvanan ja gahččan jienaide. Gielkkát leat lossadat ja daid vuolde lea váttis beassat eret.” *Sámi árbevirolaš dieđu eaiggát, boreála guovlu.*

”Diimmá dálvi (2024–2025) lei
spiehkastat heittot.
Lassibiebmmamis lei
mearkkašupmi, daningo go ii lean
guohtun, guohtuneatnamat ledje
jikjon. Mis ledje hui dávjá
guohtuneatnamat jiekŋanaga
dálkkádatrivevdama geažil. Ja
meara lagasvuohta váikkuha.”
*Sámi árbevirolaš dieđu eaiggát,
duottarguovlu*

Guolástus

- Dálveguolástanáigodat lea otnon ja šaddan váddáseabbon
 - Jieknagokčasa áigi lea otnon, nu ahte jienja nalde sáhhtá oaggut ovdalačča oanehit áiggi.
 - Ovdamearkka dihte juonasteapmi lea váttásnuvvan
- Maiddái jienjahis áigge dilit leat rievdan:
 - Lassánan biekkat váttásnuhttet fierbmeguolástusa.
 - Go čázit leat liegganan, guolit vuodjalit čoaskásit čáziide, jorpmiide, čieknalasaide ja bodnái ja lihkadit unnit. Guolástus váttásnuvvá, go guolit eai lihkat.

Govva: Guhtur Biera Jovvna Mauri ja lisku Juhána Ingga Biret-Ánne Petra Biret

”Biekkat leat garran ja lassánan. Juos áigu mannat oaggut jienja nala, galgá geahččat dárkket bieggandiliid. Geasset ja čakčat guolástus lea váttásnuvvan. Ii leat goalki, goas sáhhtá suohpput firpmiid čáhcai. Biekkat leat rassat, ja oru ahte dat leat geažos áigge.” *Sámi árbevirolaš dieđu eaiggát, boreála guovlu.*

Govva: Guhtur Biera Jovnna Mauri ja
Iisku Juhána Inggá Biret-Ánne Petra Biret

Meahccebivdu

- Sámiid ruovttuguovllus bivdojuvvojit earenoamážit sarvvat ja rievssahiid. Fuodđuid bivdet guovllu iežas orruid lassin olgobáikegotti meahccebivdit.
- Olgobáikegotti meahccebivdiid mearri ruovttuguovllus lassána, daningo ovdamearkka dihte rievssatnálit leat hedjonan eará sajes Suomas.
- Meahccebivdu váttásnuhtta boazodoalu, daningo bohccot ballet bivdobeatnagiid ja bávkkanasaid jienain. Ballan bohccot biedganit, ja daid čohkken dagaha lassibarggu.
- Báhkkaáigodagat ja váttes dálvedilit váikkuhit earenoamážit sarvvaide. Sarva gillá báhkkasis, ja čiekŋalis dehe jieŋnás muohta váttásnuhtta dan lihadeami ja biebmoháhkama.

Siste- ja veaddeduoji duddjon (duddjome bargoneavvoseahka)

Duodji

- Dujiin adnojit mánggat álgoávdnasat, mat bohtet luonddus: bohcco goruda sierra oasit, guolenáhkki ja -dávttit, fuođđonáhkit, báhkit ja muorra.
- Veattit, šattut ja guobbarat adnojit báidnimii ja osttu náhki bárkemii dehege báidnimii.
- Earáhuvvamat eará árbevirolaš ealáhusain, dego boazodoalus ja guolástusas, váikkuhit álgoávdnasiid oažžasuvvamii, duddjomii ja dujiid atnui.
- Álgoávdnasiid čoaggináigemuttut leat áraduvvan
- Ovdamearkka dihte muohta- ja dálkedilit váikkuhit dasa, sáhhtágo nuvttahiid atnit. Njáhcun ja čáhcejodá dahkan nuvttahat njusket, eaige dat sáhte adnojuvot almmá nala nahkehuvvon suodjegápmagiid haga.

Nuvttahiid goarrun goađis 1950- logi Eanodaga Giehtaruohttas

Govva: Pekka Kyytinen, Musealágádus

”Na dálkkádatrievdamis oažžu goittotge goahtemuoraid ja ávdnasiid dujiide... Nuvttohat gollet dán áigge unnit. Dego maddái gámasuoinnit. Guolggatnai leat juoga ládje rievdan bohccos, eai gávdno álkit buorit gápmasat nuvttahiid duddjoma várás. Mis leat ollu teknihkalaš reaiddut, eaige dat álohii heive dáidda dálkediliide, ovdamearkka dihte dálvegápmagat. Dain čuožžu, ahte dain bivvá -30 buolašceahki buollašis, muhto juolggit galbmojit, go dat leat julggiin oppa beaivvi. Juos reaiddut ja bivut eai leat ortnegis, de olbmot buohccájit ja šaddet dušši riskkat. Nuvttat lea máilmmi buoremus gáma dálvet. Livččii miellagiddevaš smiehttat, sáhtáliigo duddjot ođđa biktasiid ja geavadiid, mat vuhtiiváldet árbevirolaš dieđu, ođđa dálkediliid ja geavahanulbmiliid.” *Sámi árbevirolaš dieđu eaiggát, boreála guovlu.*

Čoaggin

- Muorješattuid molsašuddivuohta lea lassánan.
- Ovdamearkka dihte buolaš, garra bieggá lieđđuma áigge dehe geasi goikkisvuohta unnidit muorješattu
- Muorjjit láddet čoaggima váste árat
- Balssaid suddama dihte mánnga buori muorjebáiki, earenoamážit luomejeakkit leat jávkan.
- Šattuid šaddanbáikkit leat rievdan, go dilis leat rievdan ja molsašuddet jahkásaččat.

”Geassi lea maid rievdan. Ovdal
vieččaimet borgemánu loahpas
gámasuinniid. Dán áigge galgá
suidnet mánotbaji árabut, juos
háliida buriid gámasuinniid.” *Sámi
árbevirolaš dieđu eaiggát, boreála
guovlu.*

Fierra. Gámasuoinnit adnojit nuvttahiin liekkasdoallin.
Govva. Guhtur Biera Jovvna Mauri ja lisku Juhána
Ingga Biret-Ánne Petra Biret

Sámegiella ja sámi kultuvra

- Diliid rievdan váikkuha sámegillii, dan atnui ja sániide.
- Juos juoga albmanepmi ii šat gávdno, dan govvejeaddji sátni báhcá eret anus. Ovdamearkka dihte sánit balsa ja jassa soitet báhcit boahtteáiggis eret anus, go dan vástideaddji dilit eai leat šat.
- Mánnga vári leat dál rievdamme várrin vuovdiluvvama dihte. Duoddarii addojuvvon báikenamma ii šat dávis báikái.
- Go dábit ja árbevierut báhcet eret, de maid sánit, mat daid govvidit, báhcet eret anus.
- Ođđa sánit ja diehtu šaddet, go ealáhusain bargama vuogit ja eallinbiras earáhuvvet.
- Dálkkádatrievdamis ja dasa vuogáiduvvamis leat álohii kultuvrralaš váikkuhusat. Kultuvra ja ealáhusat rivdet, go olbmot vuogáiduvvet ođđa diliide.

Dálkkádatrievdan sámi dáidagis

- Dáidagiin govviduvvojit dálkkádatrievdama váikkuhusat ja gáibiduvvojit maid dálkkádatdagut
- Oahpásnuva norggasápmelaš dáiddára, Máret Ánne Sara dáiddadujiid Tate Moderna čájáhusas mielčuovvu videoiguin (engelasgillii) (<https://www.youtube.com/watch?v=kieYVHNBJ1E>) ja <https://www.youtube.com/watch?v=aqFriolQpY0>

20. Mot dálkkádatrievdan vuhtto du mielas dujiin? Maid eará jurdagiid dat bohciidahttet? Sáhttágo dáidaga bakte lasihit diđolašvuoda dálkkádatrievdamis?

21. Guldalehket čuovvovaš luđiid, mat giedahallet dálkkádatrievdama: Ola ja Ida Stinnerbom [Climate Yoik](#). [Gulahallat Eatnamiin: We Speak Earth](#) (Sara Marielle Gaup Beaska - Ingor Ántte Ánte Mihkkala Sara). Maid fáttáid gávdnabehtet luđiin? Maid jurdagiid dat bohciidahttet?

Gáijot Biera ja Vilgon Inggá
Ándde Ovllá: Almmis bohtet
buot lagan ivnnit dán áigge

22. Guldalehket lávlaga: [Manne bilidit eatnamiid](#) (Ann Jorid Henriksen ja Ammun Jonskareng) 1980-logus.

Suokkardallet, mas lávlla muitala? Guldalehket lávlaga sániid. Mii Sámieatnama birrasis dáhpáhuvai 1980-logus? Leago lávlaga sátni vel áigeguovdil?

Duogás lávlaga riegeádeapmái

- 1970- ja 1980-loguid molsumis Norggas huksejuvvui Álaheaju etnui buođđu čáhcevuoiimmi buvttadusa vástes. Sápmelaččat vuostálaste buođu huksema, daningo dat uhkidii boazodoalu ja sámi kultuvrra. Buođđu vuostálastojuvvui ee. miellačájeheamiiguin ja nealgudanstreaikkain.
- 1980-logu suvrraarvvit ledje okta duodalaččamus birasuhkiin. Industriija rišša- ja hávkkaluottut dahke arvviin suvrrisin, ja suvrraarvvit vahágahtte vuvddiid ja čázadagaid. Oassi vuvddiin vaháguvve dehe jápme.
- Fuolla máilmmi boahhteáiggis lei 1980-logu stuoris, ja dat váikkuhii bihtá riegeádeapmái.
- Olmmošdoaibma váikkuha lundui mángga ládje, ii dušše dálkkádatrievdama bakte.
- Ovdamearkka luonddu mánggahápmásašvuoda heajudit
 - Dálkkádatrievdan
 - Eanan- ja vuovdedoallu
 - Huksen
 - Industriija
 - Nuoskkit
 - Golahus
 - Liigeguolástus ja liigebivdu
 - Soađit ja vearjokonflivttat

Bargobihtát

23. Suokkardala, mat ođđa sánit sámegielas leat dálkkádatrievdama dihte ja nuppe dáfus sánit, mat eai šat dárbbahuvvo dehe dat eai adnojuvvo
24. Loga čuovvovaš ođđasa: [Tutkijoiden ja päättäjien yhteistyöllä saatu aikaan merkittäviä parannuksia ilmansuojelussa](#) Maid jurdagiid dat bohciidahttá dus? Sáhttetgo dálkkádatrievdama goahcamis joksojuvvot seammalágán bohtosat?
25. Suokkardala dálkkádatrievdama váikkuhusaid muhtin sámi ealáhusa dáfus ja ráhkat das jurddagártta.
26. Gehččet dokumeantta:
[Aslak Paltto ja Ville-Riiko Fofonoff: Poro – saamelainen elinkeino muuttuvassa maailmassa](#) ja ságastallet dan áiccastagain ja bohciidahttán jurdagiin

27. Jearahala iežat váhnemiid, servoša osolaččain makkár dilit ledje dalle, go sii ledje sulaid du ahkásaččat ja maid sámi ealáhusaid jahkodatbarggut dalle bargojuvvoje. Sáhtát atnit ávkin [mielčuovvu](#) [mánghosa](#) jearahallamis. Suokkardallet skuvllas, sáhtáliigo skovi furket bissovaččat (gč. oasi Sámiid ruovttuguovllu dálkkádat ja dilit boahteáiggis – mañemus bargobihttá).
28. Mot dálkkádatrievdan lea váikkuhan árbevirolaš sápmelaččaid dálvebivuid atnui? Mat leat duvdán daid eret ja manin?

Gáldut ja lassidiehtu

- Näkkäläjärvi, K., Gregow, H., Ahonen, S-J., Hautala, J., Jaakkola, J.K., Juntunen, S., Laurila, T.K., 2026. Dálkkádatríevdama dálá ja nohkkojuvvon váikkuhusat sámii kultuvrii. Ramádat – Sámi dálkkádatráđi almmustuhttimat 5/2026. Sámi dálkkádatráđi.
- Näkkäläjärvi, K., Juntunen, S. Jaakkola, J. 2024. Ilmastomuutoksen vaikutukset Suomen saamelaiskulttuuriin. Selvitys saamelaisten totuus- ja sovintokomissiolle. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2024:45
- Artihkal “Ilmastomuutos uhkaa saamelaiskulttuuria ja perinteisiä elinkeinoja Suomessa”: <https://www.ilmasto-opas.fi/artikkelit/ilmastonmuutos-uhkaa-saamelaiskulttuuria-ja-perinteisia-elinkeinoja-suomessa>

